

עלון דו שבועי

חפשו אותנו בפייסבוק "ענג שבת"

ענג שבת

פרשת שמות - וארא

ל' בטבת ה'תשפ"ו
(09.01.2026)

עלון מס' 7 (1397)
(שנה ארבעים)

לעילוי נשמת יצחק בן יוסף מיטץ הכהן ז"ל יהי זכרו ברוך!

מועדי השבת שמות

ער"ש מוצ"ש	
י-ם	16.17 17.33
ת"א	16.31 17.34
חיפה	16.21 17.32
ב"ש	16.36 17.36
אילת	16.29 17.34

זמני היום והלימודים היומיים:

שמשת שמות - יס"ו	(אופק ת"א)
עלות השחר	5.07 - 5.07
זמן הנחת תפילין	5.52 - 5.53
הנץ החמה(מישור)	6.42 - 6.43
הנץ החמה(הנראה)	6.48 - 6.49
ס"ז ק"ש מג"א	8.28 - 8.27
ס"ז ק"ש הגר"א	9.15 - 9.14
חצות היום	11.51 - 11.48
מנחה גדולה	12.21 - 12.19
שקיעת החמה	16.59 - 16.54
צאת הכוכבים ב'	17.49 - 17.44

דף יומי: זבחים קיח - מנחות ה

מועדי השבת וארא

ער"ש מוצ"ש	
י-ם	16.23 17.39
ת"א	16.37 17.40
חיפה	16.27 17.38
ב"ש	16.42 17.42
אילת	16.35 17.40

זמני היום והלימודים היומיים:

שמשת וארא - יס"ו	(אופק ת"א)
עלות השחר	5.05 - 5.07
זמן הנחת תפילין	5.50 - 5.52
הנץ החמה(מישור)	6.40 - 6.42
הנץ החמה(הנראה)	6.46 - 6.48
ס"ז ק"ש מג"א	8.29 - 8.29
ס"ז ק"ש הגר"א	9.15 - 9.15
חצות היום	11.53 - 11.51
מנחה גדולה	12.23 - 12.21
שקיעת החמה	17.06 - 17.00
צאת הכוכבים ב'	17.56 - 17.50

דף יומי: מנחות ו - יב

יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' פאת השולחן 8, תל-אביב
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234063
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

מי שהשתתף בצרתם, זכה להיות גואלם
 "ויגדל הילד ותבאנהו לבת פְרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו מֹשֶׁה".
 רבותינו במדרש מבינים שהמילה "ויגדל" טומנת בתוכה את העוצמה
 הרוחנית שאליה הגיע משה, ולכן הם שואלים - מה סוד גדלותו של משה?
 והתשובה: "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם". משה רבנו גדל בארמון של
 פרעה, הוא היה יכול להתמנות למשרה חשובה, להרוויח עושר, גדולה וכבוד,
 כאשר כל מאנמי העולם מונחים לפניו, אך הוא מבכר לצאת אל אחיו. כל
 מעדני ותפנוקי העולם לא מדברים אליו כי הוא רגיש לסבלם של אחיו המעונים.
 אומר רש"י: "וירא בסבלותם". נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. ומתאר
 המדרש: שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר 'חבל לי עליכם, מי יתן מותי
 עליכם', שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט והיה נותן כתפיו ומסייע
 לכל אחד ואחד". סוד גדלותו של משה טמון בהזדהות ורגישות עמוקה של
 המנהיג לעמו, לראות את סבל העם כעניין אישי, זהו אבן יסוד למנהיגות
 המבוססת על הבנה, שותפות גורל, אחריות ומחויבות.
 בעקבות כך זכה משה לגילוי שכינה כפי שלא זכה אף אדם, עלה לשמים
 והוריד תורה לישראל, וכל זה מידה כנגד מידה, "אמר הקב"ה: אתה הנחת
 עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח
 את העליונים ואת התחתונים ומדבר עמך".

בזמן ששימש הצדיק ר' אריה לוי כמשגיח בישיבת 'עץ חיים', עמד באחד
 הימים בשעת ההפסקה, והסתכל על הילדים. ראה אותו אחד המלמדים
 ותמה: על מה הרב מסתכל? הזמין אותו ר' אריה להביט יחד אתו. לאחר
 חמש דקות, שאל ר' אריה את המלמד: מה ראית? והלה סיפר ששם לב שאחד
 הילדים רץ בלי כיפה, והשני - ציציותיו לא מספיק ארוכות. הגיב לו ר' אריה
 לוי: אני שמת לב שאחד הילדים רזה מדי. אברר מה קורה בביתו, אולי
 יש בעיות כלכליות. הבחנתי שבגדו של ילד קרוע בצד, צריך להביא לו בגד.
 שניהם ראו את אותה תמונה. השאלה היא, על מה אתה נותן את ליבך?
 במה אתה ממקד את מבטך? יש מבט קר שרואה רק את מה שקשור
 לתחום המקצוע שלו ותו לא, ויש מבט של אדם שהעיניים שלו מחוברות
 ללב ולכן הם מסתכלות על המציאות באופן מעמיק ורחב יותר, הוא נותן
 עיניו ולבו גם על מה שהוא לא בהכרח מופקד לטפל בו.
 ומעשה נוסף.

באחד מן הימים הסמוכים לפסח, דפקה על דלת ביתו של הגאון ה"בית
 הלוי" מבריסק ילדה ובפיה שאלה שביקשו הוריה לשאול את הרב: "ליל
 הסדר קרב ובא והם מסתפקים אם ניתן לצאת ידי חובת שתיית ארבע
 כוסות בכוסות חלב או לא?"
 הבית הלוי לא ענה, הוא הוציא מכיסו סכום כסף גדול והעניק אותו לילדה
 באומרו שתמסור להוריה שבכסף זה ירכשו בקבוקי יין לצורך המצוה.
 לתמיהת אחד מבני ביתו מדוע העניק סכום כה גדול, הרי מחירו של
 בקבוק יין לא עולה על פרוטות בודדות, השיב ה"בית הלוי": "הגע בעצמך,
 אילו היה למשפחה זו בשר לקיים בו שמחת החג, כלום היה עולה על
 דעתם לקיים מצות ארבע כוסות בחלב? משאלתה הבנתי שחסרים להם
 עוד מצורכי החג, ולכן הענקתי לה ברוחב יד כדי שיוכלו לקיים שמחת יום
 טוב כראוי".
 כשיש שילוב נכון בין העין (השכל) ללב (הרגש), התגובה לאירועים שקורים
 לנו ומתרחשים בסביבתנו אינה אחידה וזהה, היא נבחנת בעיני שכלנו, ובכך
 אנו מבינים פרטים שלעיתים נראים רק מתחת לפני השטח.
 גם בימים אלו, עלינו לתת עינינו וליבנו על מה שקורה בעם ישראל. בארץ ישראל.
 ממשה רבינו, אוהבם של ישראל ומנהיגם, למדנו שאהבה ישמעוה - רגישות
 ואכפתיות. מוטל עלינו לחוש כך אל מול כל אח יהודי המתמודד בקשיי
 החיים. להרגיש אותו, לכאוב את כאבו ולסייע לו. ואז נזכה להיגאל.
הרב ציון כהן, רב העיר אור יהודה ונשיא מכון דורות

העלון מוקדש לזכר ולעיני
גב' נחמה פרידלנדר ע"ה
 בת פנחס ז"ל
 נפטרה ב-כ"ב בטבת. יהי זכרה ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולעיני
חנה פרגר ז"ל
 נפטרה ב-כ"א בטבת תשע"ט.
 יהי זכרה ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולעיני
ר' נתן נטע
 ב"ר **יעקב יצחק גרינברג** ז"ל
 נפטר ב-כ"א בטבת תשכ"ז. יהי זכרו ברוך!

שבת פרשת שמות

ההפטרה: האשכנזים: "הבאים ירש יעקב" (ישעיהו כז, ו).
הספרדים: "דברי ירמיהו" (ירמיהו א, א), **לפי הרמב"ם (תימנים):** "ויהי דבר ה' אלי" (יחזקאל טז, א)
שבת פרשת וארא

ההפטרה: "כה אמר ה'" (יחזקאל כח, כה).

שבת מברכיין: מברכים החודש: שבת

המולד: יום ראשון שעה 3 בבקר, 6 דקות ו-11 חלקים.
ראש חודש שבת ביום השני הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

אין אומרים אב הרחמים ואין מזכירים נשמות. במנחה אומרים "צדקתך".

קידוש / ברכת הלבנה: מליל חמישי ה' בשבת עד ליל שני ט"ו בשבת.

יום ראשון: במנחה אומרים יום כיפור קטן ואין אומרים תחנון. יום כפור קטן

ערב ראש חודש נקרא 'יום כיפור קטן' (משנה ברורה תיז, ד) - תקנת הר"מ קורדבירו. מהטעם שבר"ח מתכפרים עוונות החודש, וזהו שנאמר: "זמן כפרה לכל תולדותם", לכן, המבקש בערב ראש חודש, יהיה לו ראש החודש לכפרה שלמה.

אנשי מעשה נוהגים להתענות בו. טעם לדבר, כי ראש חודש הוא יום כפרה על עוונות החודש שעבר, שהרי מקריבים בו שעיר החטאת, וכפי שאומרים במוסף של ראש חודש 'זמן כפרה לכל תולדותם'. גם אלה שאינם מתענים אומרים את סדר הסליחות עם תפילת מנחה (אך לא יאמרו 'חלבי ודמי הנמעט בצומי' וכדומה). מלבד ייחודו העצמי של 'יום כפור קטן', ייחסו סגוליות רבה לסליחות אלו להגן ולהציל מפני כל מיני גזירות רעות ופורענויות.

יום שני - ראש חודש - יעלה ויבוא, הלל, תפילת מוסף. השוכח יעלה ויבוא בתפילת ערבית (יום ראשון בערב), אם נזכר לפני שחתם: "ברוך אתה ה', המחזיר שכינתו לציון" - חוזר ל"יעלה ויבוא". אם אמר כבר שם ה' - אינו חוזר. זה הכלל בערבית השוכח לומר יעלה ויבוא - אינו חוזר, מפני שאין מקדשים את החודש בלילה (שולחן ערוך ורמ"א תכב, א ומשנה ברורה ב, ג).

השוכח יעלה ויבוא בשחרית: או בתפילת מנחה, אם עדיין לא הזכיר את שם ה' בברכת 'המחזיר שכינתו לציון', חוזר ואומר 'יעלה ויבוא'. ואם הזכיר כבר את שם ה', מסיים 'למדני חוקיך', וחוזר ואומר 'יעלה ויבוא'... 'ותחזינה'... (משנה ברורה תכב, ה, וביאור הלכה קיד). אם כבר סיים ברכת 'המחזיר' ועדיין לא פתח במלה 'מודים' אומר במקום זה 'יעלה ויבוא' וממשיך 'מודים' אנחנו לך'. הנזכר אחרי שהתחיל 'מודים' ואילך שלא אמר 'יעלה ויבוא', כל עוד לא סיים תפילתו חוזר ל'רצה' ואומר 'יעלה ויבוא' וממשיך כסדר התפילה עד גמירא. נזכר אחרי הפסוק 'יהיו רצון' (השני - לפני עושה שלום), חוזר לתחילת שמונה-עשרה, אף כי לא עקר רגליו ואמר 'עושה שלום'. ואינו צריך לחזור "ה' שפתי תפתח". שולחן ערוך תכב, א ומשנה ברורה. שערי תשובה שם, ד וכף החיים טו).

השוכח לומר יעלה ויבוא בשחרית, ויודע בעצמו שאם יחזור מיד להתפלל לא יפסיק לומר הלל עם הציבור, יאמר תחילה הלל עם הציבור ואחר כך יחזור ויתפלל עוד פעם שמונה-עשרה.

שליח ציבור ששכח לומר בתפילת לחש יעלה ויבוא, כל עוד לא סיים חזרת הש"ץ דינו כדין היחיד ששכח וחוזר כאמור לעיל. אך אם סיים תפילת הלחש - יכול לכוון לצאת ידי השלמה בחזרת הש"ץ (ולא צריך לחזור על תפילת לחש), אם בחזרת הש"ץ שכח ינהג כתפילת לחש, אבל אם נזכר לאחר סיום החזרה - מפני טורח הציבור שוב אינו חוזר מראש התפילה (שולחן ערוך קכו, ג ומשנה ברורה תכב, א), אלא סומך על תפילת מוסף שעתיד להתפלל.

יעלה ויבוא בברכת המזון

שכח לומר 'יעלה ויבוא' - אם עדיין לא אמר שם ה' בברכת בונה ירושלים, חוזר ל"יעלה ויבוא" ובנה ירושלים; ואם כבר סיים את הברכה, אך לא פתח עדיין בברכה שלאחריה ב'ברוך', אומר ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון", וממשיך בברכה שלאחריה.

הלל

אמירת הלל בראש חודש מקורו במנהג (שולחן ערוך תכב, ומשנה ברורה), לכן קוראים אותו בדילוג (מה שנקרא חצי הלל) (משנה ברורה שם יב). בני ספרד אינם מברכים עליו, אבל בני אשכנז נוהגים לברך גם על קריאת חצי הלל בשם ומלכות, גם המתפללים ביחידות (שולחן ערוך ורמ"א תכב, ב). ספרדי שמתפלל בבית כנסת במנין אשכנזי לא יברך. גם אם הוא שליח ציבור - ראה יחזה דעה ד, לא. יש מחסידים אשכנזים שגם הם אינם מברכים. בתוספות מעשה רב תרנו, מ, מובא שהגרי"א לא בירך על הלל הנאמר בדילוג. ומוסיף שם שיצא ידי חובה מהש"ץ. מכאן משמע שגם אצל הגרי"א הש"ץ כן בירך על ההלל. כשאומרים הלל ללא ברכה - מסיימים את ההלל גם כן בלא ברכה - מסיימים: "אתה אל". (ולא אומרים "ברוך... מהולל בתשבחות).

זמן אמירת הלל - כל היום - עד השקיעה (במשנה ברורה בביאור הלכה תכב).

אמר פסוקי הלל שלא כסדרן - לא יצא ידי חובה (שולחן ערוך תכב, ו).

כופלים פסוקים שונים בהלל: לגבי 'הודו' - הש"ץ מקריא 'הודו' - והציבור מחזיר 'הודו'. הש"ץ: 'יאמר נא ישראל... והציבור מחזיר: 'הודו', וכך ב: 'יאמרו נא בית אהרן' - הציבור 'הודו' וכך: 'יאמרו נא יראי והציבור עונה 'הודו' - הציבור יכול לומר את הפסוקים בשקט ובלבד שיחזור אחרי הש"ץ ב: 'הודו לה'.

אם קורא הלל ביחידות ראוי שלכתחילה יבקש מ-2 אנשים שיענו אחריו: 'הודו' (רמ"א תכב, ב ומשנה ברורה יז, יח). במשנה ברורה מסייג ואומר שאם אין שם 2 אנשים מצויים - אינו צריך להקפיד על כך.

המאחר לבית הכנסת בהלל

המאחר לבית הכנסת והציבור עומדים בהלל, יאמר אותו תחילה ואח"כ יתפלל (משנה ברורה תכב, טז). כל זה בתנאי שאמר קודם ברכות התורה, ובתנאי שנותר זמן לקריאת שמע ותפילת שמונה עשרה. העומד בפסוקי דזמרה והגיעו ציבור להלל - יפסיק, ויאמר עם הציבור, אבל בלא ברכה (שם במשנה ברורה). המאחר ואמר הלל עם הציבור, ואחר כך נזדמן לו מנין שבו התפלל, רשאי לומר שוב הלל בלא ברכה.

ברכי נפשי

המנהג לומר אחרי שחרית בראש חודש פרק ק"ד שבתהלים - ברכי נפשי - יסודו במנהג ספרד ומובא בטור אור"ח סימן תכג, משום שהמזרח מפאר את בריאת העולם ובו הפסוק: "עשה רח למועדים". טעמו של ערוך השולחן שזהו המזמור שהלויים היו שרים בבית המקדש בשעת הקרבת קרבנות מוסף של ראש חודש (אור"ח תכד, ג). בנוסח אשכנז הוא שיר של יום בראש חודש ואין אומרים את השיר של אותו יום בשבוע. **ברכי נפשי (ויש מוסיפים שירי המעלות) אומרים גם בחורף בשבתות בין מנחה לערבית, משבת בראשית עד שבת הגדול. (בקץ אומרים פרקי אבות). אבודרהם נתן טעם (לברכי נפשי ופרקי אבות) במדרש: משל לכלה ומלכה שמלוין אותה בשירות ותשבחות וכך שבת מלכתא (מלכה) ובואי כלה (כלה).**

תפילת מוסף

בטרים עומדים למוסף, מיד בתום אמירת חצי קדיש, חולצים את התפילין (שולחן ערוך תכג, ד ומשנה ברורה כה, נט). יש דעה במשנה ברורה (תכג, י ושער הציון) שאמרו לחלוץ התפילין במהלך ובא לציון, לפני יהי רצון שנשמור חוקיך... - שלא להפסיק בין קדיש לתפילה. מכל מקום ראוי, נאמר במשנה ברורה (סו, לה), שהש"ץ יסמן לקהל להתחיל בתפילת מוסף כולם יחד איתו.

האם מותר להנות ממוזיקה המושמעת בשבת?

האם מותר להנות מהנאה רוחנית הנובעת מחילול שבת? כגון: ממוזיקה המושמעת או מטלוויזיה שהודלקה בשבת; או מריח בשר הנצלח בפארק הסמוך. חכמים אסרו להנות מחילול שבת, ולכן אסרו לאכול בשבת תבשיל שבושל בשבת (ש"ע או"ח ש"ח, א). אולם יש לברר מה דינה של הנאה רוחנית - כגון קול, מראה וריח בגמרא בפסחים (כה ע"ב) נקבע שהנאה רוחנית מדברים אסורים, אסורה מדברי סופרים: "קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. מעילה הוא דליכא, הא אסורא - איכא". וכן מבואר בעבודה זרה (יב ע"ב) שאסור להנות מריח ורד והדס שנועדו לכבוד עבודה זרה, המקשות חנויות. וכן כתב המאירי שם, שאם אדם מכין עצמו ("אגב הלוחו לקלטו הרי זה חוטא כנהנה באסור ע"ז אף על פי שאין בריח ממש, מכל מקום אסור הנאה יש בו" (ברכות נג ע"ב)) לפיכך אסורה הנאה מתאורה, מוזיקה, מיזוג אוויר או ריח. אולם ביחס לריח תבשילים או מנגל יש מקום להקל, שהרי בגמרא בעבודה זרה (סו ע"ב) נחלקו האם מותר להריח יין נסך. רבא התיר, משום ש"ריחא לאו מילתא". הרשב"א הקשה מדוע התירו להריח ריח נסך ואסרו להנות מריח עבודה זרה או ריח הקטורת, ותירץ שדברים אלו עשויים לריח, ולכן זו דרך הנאתם, אך יין עשוי לשתיה ולא לריח - ולכן אין ריחו נחשב הנאה. מכאן אפשר ללמוד שאין אסור להנות מריח מנגל, או ריח עוגיות שנאפו בשבת, או מעשן סיגריות ונרגילה (לנהנים מכך), שכן אין זו דרך הנאתם העיקרית. נחזור לדיון המרכזי: מדיני מעילה למדנו שיש אסור הנאה מדרבנן בקול, מראה וריח. רבנו ירוחם כתב שאסור להנות מכלי שיר של כנסיות או להסתכל בנוי שלהן, וכך פסק השולחן ערוך (יו"ד קמ"ב, ט"ו). הדרכי משה הוסיף: "אם אינו מתכוין להנאה שאינו חפץ בהנאה זו ואינו צריך לה מותר". וכך פסק הרמ"א. אלא שמתעוררת בעיה עקרונית: כיצד ניתן להימנע מכוונה להנות? אם אדם יושב בביתו ושומע מוזיקה מהשכן - כיצד יכול ש"לא להתכוון" להנאה בשעה שבפועל הוא נהנה, והרי אין ביד האדם לשלוט בתחושותיו. הש"ך ביאר שכדי שלא ייחשב כמתכוון להנאה, על האדם לעשות מעשה של התרחקות: "שיכול לאטום אזניו ולעצום עיניו ולסתום נחיריו שלא יהנה מן הקול והמראה", וכך אינו נחשב כנהנה, שכן אין כאן פסיק רשיה. תירוץ נוסף מופיע בתוספות על הגמרא ביומא (לט ע"ב). שם נאמר שכלות בירושלים לא היו צריכות להוציא הוצאות על בישום כי היו מתבשמות מריח הקטורת החזק שהיה בירושלים. התוספות הקשו כיצד הותר להן ליהנות מהריח, והסבירו שהאסור הוא רק להתקרב לעזרה כדי להריח יותר. ("ויש לומר אינו אסור אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר...") כלומר, ההנאה הפסיבית אינה אסורה, אלא מעשה ההתקרבות אקטיבי לשם הנאה.

על יסוד זה כתב הגר"ע יוסף (יביע אומר ח"י או"ח סי' ל"ד) שאסור להתקרב אל רדיו כדי להאזין, אך אין אסור בעצם השמיעה שנועשית ממילא. ("ולכן מחלל שבת שהדליק רדיו בשבת לעצמו, אסור לישראל אחר להתקרב אל הרדיו כדי להאזין למנגינת הרדיו בשבת") נמצא שלדעת הש"ך - כדי שלא ליהנות יש לעשות מעשה התרחקות מן ההנאה. ואילו לדעת התוספות - ההנאה נאסרת רק כאשר יש מעשה אקטיבי של התקרבות למקור האיסור. לפיכך, אדם השומע מוזיקה משכנו, אף שהוא נהנה ממנה, מותר לו להמשיך לשבת במקומו, ובלבד שלא יתקרב למקור המוזיקה. וכן אדם שמריח ריח בשר צלוי ונהנה - מותר, כל עוד אינו מתקרב אל המנגל. סיכום:

איסור ההנאה הרוחנית מדברי סופרים חל כאשר יש מעשה אקטיבי של התקרבות לשם הנאה. כגון התקרבות לכיוון המוזיקה, לכיוון ריח הצלעות הנצלח בפארק. אך הנאה פסיבית, שאינה מלווה בהתקרבות, אינה אסורה.

פסיקת ההלכה בעניין דיינים שאינם בקיאים בדין תורה

דיינים שאינם בקיאים בדין תורה, אף אם אינם נחשבים ל"ערכאות של גויים", פסולים מלדון. הרמב"ם פוסק הלכה זו ללא ציון מצבים חריגים: "כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישראל דין שאינו הגון חכם בחכמת התורה וראוי להיות דין, אף על פי שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה, שנאמר 'לא תכירו פנים במשפט', מפי השמועה למדו שזה מדבר כנגד הממונה להושיב דיינים." (הלכות סנהדרין ג, ח). השולחן ערוך פוסק באופן זהה: "כל המעמיד דין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה ואינו ראוי להיות דין, אף על פי שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה." (חושן משפט ח, א). לעומת הרמב"ם ומחבר השולחן ערוך, הרמ"א התייחס לתשובות של הרשב"א והתשב"ץ שלמדנו בשבועות האחרונים: "הגה: ואסור להעמיד עם הארץ לדיין על סמך שישאל כל פעם לחכם. ועיירות שאין בהם חכמים הראויים להיות דיינים, או שכולן עמי הארץ, וצריכים להם דיינים שישפטו ביניהם שלא ילכו לפני ערכאות של עובדי כוכבים, ממנים הטובים והחכמים שבהם (לדעת אנשי העיר), אף על פי שאינם ראויים לדיינים, וכיון שקיבלו עליהם בני העיר אין אחר יכול לפסולן. וכן כל ציבור יכולים לקבל עליהם בית דין שאינם ראויים מן התורה." הרמ"א מציין את ההיתר למנות דיינים שאינם בקיאים, אך מביא שלושה כללים: הרמ"א אינו מקבל את פסיקת התשב"ץ, שהתיר למנות דין שאינו בקיא אם יתייעץ עם דיינים מומחים. הרמ"א מקבל את פסיקת הרשב"א בתנאי שמדובר בקהילה שאין בה מומחים לדין תורה. בנוסף, כל ציבור יכול להסכים למינוי של "בית דין שאינם ראויים מן התורה". מהכלל השלישי נראה שלציבור יש יכולת למנות דיינים שאינם בקיאים, והיא איננה מותנית בהיעדר דיינים בקיאים בהלכה. הרמב"ם אינו עוסק ביכולת זו של הציבור למנות דיינים שאינם בקיאים, אך פוסק שתובע ונתבע יכולים להסכים על בחירת דיינים המקובלים עליהם, גם אם בדרך כלל הם פסולים לשמש דיינים. אמנם במהלך המשפט יכול כל אחד מהצדדים לחזור בו מהבחירה, אך לאחר מתן פסק הדין - החלטת השופט הפסול מחייבת: "מי שקיבל עליו... פסול... להיות דין... אפילו קיבל אחד מה הפסולים... כשלושה ביה דין מומחים לדון לו, בין שקיבל על עצמו לאבד זכויותיו ולמחול מה שהיה טוען על פיהן, בין שקיבל שיתן כל מה שיטעון עליו חבירו בעדות זו הפסול או בדינו, אם קנו מידו על זה אינו יכול לחזור בו, ואם לא קנו מידו יכול לחזור בו עד שיגמר הדין, נגמר הדין והוציא הממון בדין זו הפסול... אינו יכול לחזור." (סנהדרין ז, ב). השולחן ערוך פסק כלל זה להלכה, והרמ"א הוסיף שאם השופט קיבל מינוי ציבורי, בעלי הדין אינם יכולים לשנות את דעתם אפילו במהלך המשפט: "מי שקיבל עליו... פסול... להיותו דין... נגמר הדין, אינו יכול לחזור בו, והוא שלא נודע מינהו אם הם ממונים בעיר או טובי העיר לא יכול לחזור, כי כן נוהגים דכל מה שאדם מקבל לפני ראשי העיר שלא יוכל לחזור בו..." (חושן משפט כב, א). נוסף על זאת, הרמ"א פוסק: "ריבים שהמחו עליהם דיינים דלא גמירי, אין בעלי דינין יכולים לעכב". כלומר, הציבור יכול להסכים למינוי דיינים שאינם בקיאים בדין תורה. יש לשים לב שגם בסעיף זה אין כל התניה כי מדובר במצב שאין תלמידי חכמים בעיר. האם הרמ"א היה מתייחס למערכת המשפט האזרחית בישראל כגוף ש"כל ציבור יכולים לקבל עליהם בית דין שאינם ראויים מן התורה" או כמוסד ש"ריבים שהמחו עליהם דיינים דלא גמירי, אין בעלי דינים יכולים לעכב"?